

В.В. Гришов, викладач

Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Розглянуто наукові підходи щодо трактування суті фінансових потоків підприємств. Проведено морфологічний аналіз досліджуваної дефініції. Обґрунтовано основні характеристики фінансових потоків підприємств аграрної сфери. Доведено, що фінансові потоки є ключовою детермінантою в забезпеченні ефективності діяльності господарських одиниць, виступають агрегованим фактором впливу на результативність обраної діяльності, в залежності від раціональності управління ними.

***Ключові слова:** дефініція "фінансовий потік", фінансові потоки підприємств аграрної сфери, властивості фінансових потоків.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток фінансово-економічних відносин між суб'єктами господарювання аграрного виробництва визначає широке коло фінансових питань, які концентруються на підґрунті розподілу фінансових ресурсів. Внаслідок таких перерозподільчих процесів у фінансовій сфері відбувається зміщення акцентів на різновекторне формування та функціонування фінансових і грошових потоків в реальному секторі економіки, зокрема, і в агропромисловому комплексі. Недофінансування аграрного виробництва, відсутність ефективного управління фінансовими потоками аграрної сфери, розбалансованість джерел їх формування – питання державного сектору управління, які потребують наукових підходів у вирішенні.

Аналіз останніх досліджень Проблеми фінансового забезпечення аграрного виробництва завжди знаходились в центрі уваги науковців. Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності та рекомендації щодо оптимізації фінансових потоків аграрної сфери розроблялися вітчизняними дослідниками у вирішенні згаданої проблеми є: Г. Азаренкова, В. Борисова, А. Борщ, О. Василик, В. Геєць, І. Гришова, М. Дем'яненко, В. Жук, М. Кропивко, О. Красноручський, П. Лайко, С. Львовичкін, М. Лузан, І. Лютий, Н. Лагодієнко, М. Малік, С. Онишко, В. Опарін, Б. Пасхавер, А. Пересада, Т. Шабатура, П. Саблук, С. Стоянова-Коваль, Н. Танклевська, Л. Худолій., О.В. Хавтур, А. Чупіс, М. Щербата, Б. Язлюк [1-17].

Незважаючи на підвищення актуальності проблеми управління фінансовою діяльністю та формування фінансових потоків, в теорії та практиці переважає фрагментарний аналіз та вибірковий підхід щодо висвітлення окремих аспектів його інструментарію. Внаслідок цього особливої актуальності набувають питання побудови цілісної системи управління фінансовим забезпеченням аграрного виробництва, включаючи специфіку формування фінансових потоків, ефективність використання методів регуляторної політики, вибору оптимальних варіантів спрямування фінансових потоків.

Необхідність реформування теоретичних і практичних аспектів управління фінансовим забезпеченням, зростаючі потреби пошуку нових джерел формування фінансових потоків для його забезпечення стали визначальними детермінантами при визначенні теми дослідження.

Метою є дослідження сутності фінансових потоків в аграрному виробництві, що здійснюється за допомогою теоретико-методичних підходів щодо тлумачення дефініції «фінансовий потік».

Виклад основного матеріалу: Незважаючи на той факт, що фінансові потоки є фундаментом формування фінансових ресурсів держави, суб'єктів господарювання різних форм власності, домогосподарств, в економічному просторі й досі не існує єдиного консенсусу з приводу їх дефініційного розмежування від таких понять як: фінансові ресурси, рух грошей, грошовий обіг, грошові потоки.

Критичний огляд фінансово-економічних словників дає змогу стверджувати практичну відсутність тлумачення терміну «фінансовий потік», наведено лише базові характеристики, що не відображають його глибинну сутність та природу економічного змісту. При цьому, у методичних посібниках міститься дефініція «потік», яка визначається як економічна величина, що має розмір і змінюється у часі. В енциклопедії корпоративних фінансів термін «потік» відображає той факт, що грошова позиція компанії перебуває у стані постійних змін, що, в свою чергу, є наслідком безперервної діяльності компанії [1]. В економічному розумінні потік трактується як «... створення, перетворення, обмін, переведення чи вичерпність вартості» [2]. Найбільш універсальне та узагальнююче визначення дефініції «потік» надано: «Потік характеризує економічний процес, який відбувається безперервно і вимірюється в одиницях за певний період часу» [3]. Т.С.Шабатура [4] виокремлює два основні підходи до визначення сутності категорії «потік»: математичний та економічний. З математичної точки зору під потоком розуміється безліч однорідних елементів, що переміщуються в просторі (наприклад, з однієї з вершин графа в іншу) та / або в часі (при параметричних перетвореннях

миттєвих станів фізичної системи), сприймаються як єдине ціле і мають системні властивості. В економіці потік у найзагальнішому випадку характеризується як економічна величина, яка вимірюється в русі з урахуванням того періоду часу, для якого робиться розрахунок, з розмірністю «обсяг, поділений на час» [5].

Борисова В.А. характеризує потік як «економічні параметри, які відображають передачу цінностей суб'єктами один одному в процесі економічної діяльності і вимірюються в одиницях за певний період часу, як правило, у розрахунку за рік (заощадження, інвестиції, дефіцит бюджету тощо) [6].

На думку іншого автора «потік означає сукупність рухомих предметів протягом певного тимчасового проміжку. Якщо їх рух через певний час повторюється, то це означає, що потік має *циклічний характер*. Час, через який певні операції (дії) послідовно відтворюються, прийнято називати циклом [7]. Ця теза, на наш погляд, є цінною в дослідженні фінансових потоків, що функціонують циклічно в процесі кругообігу вартості, що буде простежено в процесі вивчення виробничого та фінансового циклів молокопереробних підприємств.

Також, тлумачать сутність досліджуваного терміну через регулярний рух і надходження грошових засобів, а інформація про грошовий потік використовується для оцінки ліквідності компанії, результатів її діяльності та планування дивідендної політики [8].

В сучасній науковій літературі поняття «фінансовий потік» стало підґрунтям для нових досліджень у макро- та мікрофінансовому середовищі. Вчені-дослідники мають різні концептуальні підходи щодо його тлумачення. Так, аналіз теоретичних поглядів українських вчених на фінансові потоки є відмінним від зарубіжних дослідників. Це, в першу чергу, обумовлено різним ступенем розвитку ринкових відносин в національній та світовій економіці.

Систематизуючи погляди вітчизняних вчених щодо визначення фінансових потоків, винятковий інтерес становлять погляди автора [9], який розглядає останні як рух фінансових ресурсів, які формують своєрідні потоки, створюючи єдиний процес з метою ефективного господарювання. При цьому, автор визначає відмінності фінансових потоків на макро- та мікроекономічному рівнях. Такої ж думки придержуються деякі автори [10-14], що розуміють під фінансовими потоками цілеспрямований рух фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій, внаслідок якого виникають економічні відносини.

Втім, на наш погляд, таке визначення за своєю економічною сутністю перекликається із тлумаченням «фінансові ресурси». Змістовною

є думка В.Опаріна: «Фінансові ресурси – це лише ті грошові кошти, які “роблять” гроші. Вчений виокремлює матеріалізовані фінансові ресурси, вкладені в основні засоби, які постійно забезпечують виробничий процес, і ті, що перебувають в обігу, обслуговуючи окремий виробничий цикл – оборотні кошти, а також включає до складу фінансових ресурсів підприємства ті кошти, що знаходяться в розпорядженні його контрагентів (дебіторська заборгованість, фінансові інвестиції, витрати майбутніх періодів), але належать підприємству, і ті, що представляють собою вартість основних і оборотних засобів. Таким чином, В. Опарін підкреслює, що фінансові ресурси є динамічним поняттям, вказуючи на цільове спрямування фінансових ресурсів та напрямки їх розміщення. Проте автор дещо звужує напрями розміщення та не вказує джерела формування фінансових ресурсів підприємства.

Дійсно, поняття «фінансові ресурси» та «фінансові потоки» є взаємозалежними та не можуть бути взаємовиключними, адже за своєю економічною сутністю фінансові потоки є видозміною фінансових ресурсів в наслідок цілеспрямованого руху протягом певного часу в процесі їх залучення, акумуляції, перерозподілу, та використання в діяльності суб’єктів аграрного виробництва. Цікавими є твердження Лагодієнко Н.В., яка зазначає: «під фінансовими потоками варто розуміти рух коштів у результаті фінансової діяльності підприємства (надходження засобів від розміщення акцій, випуску облігацій, вибуття коштів унаслідок випуску власних акцій, погашення облігацій, виплати дивідендів)». Разом з тим відмітимо, що рух фінансових ресурсів на підприємстві відбувається не лише в результаті фінансової діяльності, а й від операційної та інвестиційної, тому такі погляди на фінансові потоки є прикладом їх вузького розуміння.

Поняття фінансового потоку Щербата М.Ю. використовує для розкриття якісних характеристик фінансового стану підприємств та їх можливостей відповідати за своїми зобов’язаннями. Чистий грошовий потік застосовується для визначення економічної сутності фінансового потенціалу. Забезпечення певного рівня генерації чистих грошових потоків виступає як цільова функція формування, використання та розвитку фінансового потенціалу [14]. Поняття фінансовий потік підприємства є агрегованим, що включає у свій склад багато чисельні види потоків, які обслуговують господарську діяльність: закупка сировини, матеріалів і обладнання; реалізація товарів продукції, робіт, послуг; здійснення розрахунків з працівниками, власниками, пайщиками; отримання і повернення кредитів і позичок; виконання зобов’язань перед бюджетом і позабюджетними фондами, придбання фінансових активів

тощо [7].

Таким чином, фінансові ресурси є основою формування фінансових потоків суб'єктів господарювання, а проведений теоретичний аналіз підходів до визначення досліджуваної дефініції дає змогу стверджувати, що фінансові потоки безпосередньо акумулюють грошові активи, визначають вектори їх руху та впливають на структуру. З огляду на це, взаємозалежність фінансових та грошових потоків є очевидною. При цьому, акцентуємо увагу на діаметральну протилежність цих понять за економічним змістом, адже грошові потоки є матеріалізованою формою вираження фінансових. Тому, вважаємо за доцільне доповнити дослідження економічної суті фінансових потоків в розрізі завдань, які впливають з механізмів управління фінансовими ресурсами господарських одиниць та їх грошовими потоками

Так, з позицій потокового представлення економічних процесів, пропонується розкриття їх сутності з функціональних та управлінських позицій. Потоково-процесний метод – один із прийомів, що дозволяє інтегрувати в систему ту чи іншу циклічну діяльність в економіці, на основі принципів методології загальної теорії систем. Цей метод полягає в тому, що будь-яка господарсько-економічна, підприємницька та комерційна діяльність спочатку може бути представлена у формі потоку різних процесів, а потім на його базі синтезується система в межах циклу (або його періоду), яка вивчається. Зважаючи на те, що всяка економічна діяльність є мало структурованим середовищем, цей логістичний метод (прийом) все ж таки дозволяє наблизитися до адекватного моделювання об'єкта, що вивчається, а отже, до можливості кількісного вимірювання, аналізу та оцінки процесів [9].

Основу поточкових процесів будь-яких підприємницьких структур складають одні й ті ж загальні елементи, що виступають об'єктами цілеспрямованих, параметричних перетворень, а саме, економічні потоки.

Загальновідомо, що в економіці переміщуються найрізноманітніші види потоків: сировини, фінансових засобів, товарів, інформації, трудових, енергетичних та інших ресурсів.

Використання економічної ознаки в систематизації поточкових процесів дозволяє ввести нове поняття - «економічний рух», і похідне від нього - «економічні поточкові процеси». В економічних поточкових процесах одиницями «множин» і самими «множинами» є така реальна субстанція, як форми вартості товарів, що переходять одна в іншу в обмінних процесах, - товар - гроші, гроші - товар. Економічні поточкові процеси плануються та регулюються на макроекономічному (державними органами), і на мікроекономічному рівнях (самим підприємством) [12].

Висновки: Удосконалення понятійного апарату автономних економічних категорій, що використовуються дослідниками, є винятково актуальним завданням в процесі визначення їх економічних меж, з практичної точки зору застосування при аналізі достатності фінансового забезпечення, стратегічному фінансовому плануванні суб'єктів аграрної сфери. Таким чином, функції фінансових потоків є досить широкими й конкретизованими, про що свідчить площа їх функціональної приналежності, яка охоплює вже наявні фінансові ресурси та майбутні. В процесі реалізації функцій фінансових потоків існує пряма участь потоків грошових коштів, які власне в процесі розподілу й руху фінансових ресурсів й виступають як функціональний інструмент.

Світова й вітчизняна наукова думка приділяє значну увагу розвитку дефініції «фінансовий потік», виділяючи її в особливу фінансово-економічну категорію. Та все ж, останні дослідження наукових праць вітчизняних вчених засвідчують те, що з поміж потужного управлінського інструментарію фінансові потоки не зайняли належного місця в площині функціонування окремих видів діяльності суб'єктів господарювання. При цьому варто підкреслити, що фінансові потоки є ключовою детермінантою в забезпеченні ефективності діяльності господарських одиниць, виступають агрегованим фактором впливу на результативність обраної діяльності, в залежності від раціональності управління ними.

Бібліографічний список: 1. Митяй О.В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери / О.В. Митяй, О.А. Хлистул // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: “Економічні науки”. – Вип. 9-1. – Ч. 1. – 2014.– С. 57-60. 2. Гнат'єва Т.М. Системна оцінка діяльності за допомогою показників в управлінні вартістю підприємства / Т.М. Гнат'єва // Економічний форум. – Луцьк. – № 4. – 2014. – С. 133-141. 3. Крюкова І.О. Управління фінансовими потоками як основа забезпечення фінансової безпеки молокопереробних підприємств. – Зб. наук. праць ПДАТУ, (Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 40-річчю заснування Навчально-наукового інституту бізнесу і фінансів «Економіка, бізнес і фінанси: стан та перспективи розвитку» (23-24 жовтня) / За ред. проф. М.І. Бахмата. Подільський державний аграрно-технічний університет, Кам'янець-Подільський: «ТОВ «Друк-Сервіс». – 2012. – Вип. 20. – Т. 2. – С. 479-482. 4. Grishova I. Yu., Kryukova I.A., Zamlynskiy V.A., Galickiy A.N. Scientific and methodical aspects of the formation of modern financial architecture for the enterprise. «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions». March 28, 2013. – Stuttgart, Germany. – Volume 3. – P. 29-32. 5. Gryshova I. Ukraine's positions

- in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness / I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24–27. 6. Митяй О.В. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва / І.Ю. Гришова, О.В. Митяй, В.В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10(172). – С. 169-172. 7. Anisimova Iu. (2014) modern approaches to the construction of financial instruments at markets of electric energy // Czech Journal of Social Sciences, Business and Economics. – 2014. – Т. 3. – № 1 (2014). – pp. 64-73. 8. Ајуров А.А., Курилова А.А., Анисимова Іу.А. (2015) Energy Roadmap: Techno-Economic Content and Implementation Issues // Mediterranean Journal of Social Sciences, – Vol 6. – № 1S3. – pp. 30-34. 9. Дем'яненко М.Я. Теоретико-методологічні аспекти розвитку Теоретико-методологічні аспекти розвитку концепції фінансово-економічного захисту підприємств в аграрній сфері / М.Я. Дем'яненко // Ukraine. – EU. – Modern technology, business and law : collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection – Chernihiv : CNUT, 2015. – р. 107-110. 10. Щербата М.Ю. Аналітичне забезпечення управління структурою оборотних активів молокоперерабовувальних підприємств./ І.Ю. Гришова, М.Ю. Щербата // Вектор науки ТГУ. Серія: Економіка и управление. – Тольятти. – 2013. – № 2. – С. 23-26. 11. Шабатура Т.С. Інтеграція ресурсного та вартісного підходів в процес формування економічного потенціалу підприємства / Т.С. Шабатура, О.П. Манзій // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Вип. 3. – 2014. – С. 183-187. 12. Шабатура Т.С. Інвестиційні потоки як фактор нарощення інноваційного потенціалу підприємств / Т.С. Шабатура, С.С. Стоянова-Коваль, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – № 3(8), 2013. 13. Shabatura T. Financial mechanism of economic security company / T. Shabatura, I. Grishova, A. Galitsky, S. Stoyanova-Koval, V. Zamlynsky, M. Shcherbata, T. Butenko // The collection includes material reports 3rd International Scientific and Practical Conference "Science and Society" held SCIEURO in London 20-21 March 2013. – р. 160-180. 14. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки економічних агентів: методологія та організація управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.08. – Суми, 2007. – 36 с. 15. Гудзь О.Є. Проблеми Управління фінансовими потоками в сільськогосподарських підприємствах / О.Є. Гудзь// Економіка и управление: научн. журнал. – 2007. – № 2. – С. 107-113. 16. Бабенко А.В. Система управління фінансовими потоками промислового підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Національна академія наук України. Ін-т економіки

промисловості. – Донецьк, 2006. – 20 с. 17. Хавтур О.В. Теоретична концепція фінансових потоків страхових компаній в Україні / О.В. Хавтур // Наукові записки. – Острог: Вид-во "Острозька Академія". – 2003. – Вип. 5. – С. 234-249.

Гришов В.В. Теоретико-методические подходы в исследованиях финансовых потоков субъектов аграрной сферы. Рассмотрены научные подходы к трактовке сущности финансовых потоков предприятий. Проведен морфологический анализ исследуемой дефиниции. Обоснованы основные характеристики финансовых потоков предприятий аграрной сферы. Доказано, что финансовые потоки являются ключевой детерминантой в обеспечении эффективности деятельности хозяйственных единиц, выступают в качестве агрегированного фактора результативности деятельности субъекта, в зависимости от рациональности управления ими.

Ключевые слова: дефиниция "финансовый поток", финансовые потоки предприятий аграрной сферы, свойства финансовых потоков.

Gryshov V. Theoretical and methodological approaches to financial flows of the agrarian sphere subjects. Scientific approaches to the interpretation of the essence of financial flows of enterprises are considered in the article. The aim is to study the nature of financial flows in agricultural production carried out by means of theoretical and methodological approaches to the interpretation of the definition of "financial flow". A morphological analysis of financial flow definition is presented. The basic characteristics of the financial flows of enterprises of agrarian sphere are formalized. Proved that cash flow is a key determinant in ensuring the effectiveness of the economic units are the factors influencing the aggregate impact of selected activities, depending of the management rational characteristics. The functional approach for the decisions of financial flows on the micro level in the context of efficiency and development-stability of enterprises is developed in the article. Improving the conceptual apparatus of autonomous economic categories used by researchers, is extremely urgent task in the process of determining their economic limits, from a practical point of view the application in the analysis of the adequacy of financial support, strategic financial planning subjects of agrarian sphere. Thus, the functions of financial flows is quite broad and concrete, as evidenced by their functional area membership, which covers existing and future financial resources. In the process of implementation of the functions of financial flows involved a direct cash flows that are actually in the distribution and movement of financial resources and act as a functional tool.

Key words: definition of "cash flow", cash flows agricultural sector enterprises, financial flow properties.